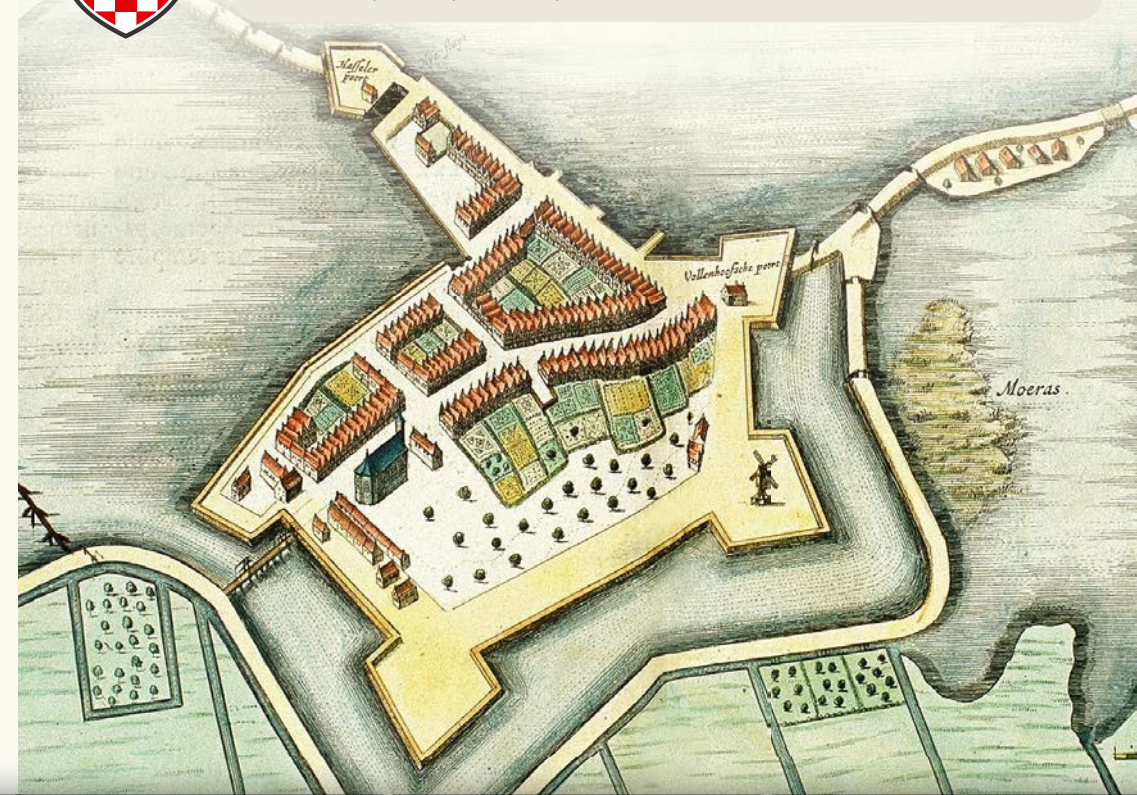

SLUZIGER KRONIEK

JAARGANG NR. 28 | NUMMER 82 | APRIL 2018

Tijdschrift van de Historische Vereniging Zwartsluis over de geschiedenis van Zwartsluis, Baarlo, De Velde, Zwartewaterklooster en Zandbelt en Schutsloot

De historische vereniging Zwartsluis, opgericht in 1990, streeft ernaar het historisch waardebef en de kennis over het erfgoed van Zwartsluis te bevorderen in allerlei vormen, onder haar leden en andere geïnteresseerden.

Vormgeving en opmaak:
Rudi Dekker | Grafische Vormgeving, Zwartsluis
www.rudidekker.nl

www.historiezwartsluis.nl

Inhoud

- 2 **Van de voorzitter**
Martin Schuite
- 3 **Uitnodiging**
algemene (jaar) vergadering
- 4 **Jaarverslag 2017**
- 6 **Een kasteel in het Buitenkwartier??**
Albert Greveling
- 12 **Muziekvereniging Excelsior Belt-Schutsloot:**
hoe het allemaal begon...
Doortje Stam
- 18 **Middenposter**
- 20 **Het verhaal van een bijzondere schippersvrouw:**
mevrouw Neeltje Touwen-Knol
Gerda Klokke
- 27 **Zo beleefde *Jan Ridderinkhof* Zwartsluit**
Afke Oosterhaven
- 33 **De Winkelroete**

Zwartsluit en gerint van Gemeente Zwarte Sluis

Van de voorzitter

Het einde van het verenigingsjaar is in zicht, nog 1 keer de kroniek van april en daarna op de 18e een avond welke zal worden verzorgd door de heer H. van Heerde, welke ons zal meevoeren naar o.a. Schokland. Zoals gebruikelijk zal voorafgaand aan zijn verhaal in deze bijeenkomst onze jaarvergadering worden gehouden. U zult in deze kroniek dan ook de uitnodiging voor deze avond aantreffen, alsmede het jaarverslag van onze secretaris.

Op de agenda van de jaarvergadering zult u een voorstel aantreffen tot uitbreiding van ons bestuur, met in ieder geval 1 persoon. Na goedkeuring door de ledenvergadering, zal ik mijn taak als waarnemend voorzitter neerleggen en tot het eind van de zittingsperiode mij uitsluitend bezig houden met het penningmeesterschap.

Voor wat betreft ons archief, het welk thans gevestigd is in De Toesebolte aan de Purpereigerlaan en al jaren te klein is om een goed archiefbeleid te voeren, kunnen wij u meedelen, dat wij thans trachten ons archief op een andere locatie in het dorp te realiseren. Zodra hierover enige zekerheid bestaat zullen wij u daarover informeren.

In deze kroniek zult u artikelen aantreffen welke geschreven zijn door 2 nieuwe medewerkers aan onze kroniek. Gerda Klokke, sinds een jaar woonachtig in ons mooie dorp is op bezoek geweest bij Mevrouw Touwen- Knol (97).

Gerda heeft het verhaal van een bijzondere schippersvrouw opgetekend. Haar eerste bijdrage aan onze kroniek.

Afke Oosterhaven heeft uitvoerig met ons erelid Jan Ridderinkhof gesproken. In het uitvoerige artikel, wandelen Afke en Jan door het dorp en komen er tal van momenten uit het verleden voorbij, welke zeer de moeite waard zijn om met u te delen. Fijn dat Gerda en Afke zich willen inzetten als medewerkers voor onze kroniek.

Doortje Stam heeft zich deze keer verdiept in de "Beltiger"- geschiedenis van de muziekvereniging Exelsior opgericht in 1929. Het is een mooi en uitvoerig stuk geworden.

Eind vorig jaar is het beheer van het schilderij "Zicht op Zwartsluis" overgegaan naar ons. Het schilderij hangt thans in Sluuspoort en dient grondig te worden gerestaureerd.

Met medewerking van de Gemeente zal nu worden onderzocht, op welke wijze, hiervoor subsidie kan worden verkregen. Wij houden u op de hoogte.

Tot slot, dank voor uw steun tijdens mijn interim-periode, veel lees-plezier van de kroniek, en namens het bestuur een fijne zomer gewenst.

Martin Schuite, Voorzitter a.i.

Puzzel. In verband met ruimtegebrek vindt u deze keer geen puzzel. De oplossing van de vorige is: Roggebotsteeg. De winnaar is Geke Slagter-Lier uit Dokkum.

Uitnodiging algemene (jaar)vergadering

*...te houden op woensdag 18 april 2018,
20.00 uur in "Sluuspoort" Handelskade te Zwartsluis.*

Agenda:

- 01 Opening
- 02 Mededelingen
- 03 Jaarverslag secretaris 2017 (opgenomen in dit nummer van de kroniek)
- 04 Jaarverslag penningmeester
- 05 Verslag kascommissie mevr. J. Appelo-Slurink en dhr. B. ten Klooster
- 06 Benoeming reserve kascommissielid
- 07 Bestuursverkiezing
Voorstel van het bestuur om als bestuurslid te benoemen dhr. C. Berens.
Namen van tegenkandidaten kunnen tot drie dagen voor de vergaderdatum worden ingediend bij het secretariaat.
- 08 Rondvraag
Vragen voor de rondvraag kunnen tot uiterlijk drie dagen voor de vergadering schriftelijk worden ingediend bij het secretariaat:
De Zwanebloem 17, 8064HK Zwartsluis.

Pauze

Na de pauze zal de heer Henk van Heerde uit Vollenhove een lezing houden over het voormalig eiland Schokland.

Sluiting

Jaarverslag 2017

Bestuur

Aan het einde van het verslagjaar was de samenstelling van het bestuur als volgt:

Voorzitter: Martin Schuite a.i.
Secretaris: Geke Françoise-Corporaal
Penningmeester: Martin Schuite
Archiefbeheer: Thijs Oosterhof
Ledenadm. Jan Schraa

Ledenbestand en contributie

Op 31 december 2017 bedroeg het ledenbestand 458 waaronder 11 niet betalende zusterorganisaties.

Bestuuractiviteiten

Bestuursvergaderingen worden doorgaans eens in de 2 maanden gehouden. Bestuursleden waren aanwezig bij de opening van het Historisch Centrum Hasselt, de boekpresentatie van "Heimwee-Eilanden" van G.J. Westhoff en diverse openingen van tentoonstellingen. Ook waren we aanwezig op de informatieavond over subsidies, van de Gemeente Zwartewaterland.

Exposities

De expositie oude ambachten op de 1e etage welke onder ons beheer is, is aan vernieuwing toe. Hiervoor is een werkgroep in het leven geroepen, deze is druk bezig met plannen maken. We hopen dat dit jaar nog een nieuwe 1e verdieping te bewonderen is.

Archief

Het archief en werkruimte bevindt zich in de Toesebolte. Wilt u een bezoek brengen aan het archief, dan kunt u contact opnemen met onze archivaris Thijs Oosterhof.

Website

Onze website voorziet in een grote behoefte. Veel mensen maken er gebruik van. Maandelijks bezoeken ca. 1500 à 2000 mensen een webpagina. Via de site komen veel mails binnen met vragen van uiteenlopende aard.

Monumenten

Namens ons heeft Albert Greveling zitting in de monumentencommissie. In april 2018 wordt de definitieve monumentenlijst door de Gemeente bekend gemaakt.

Overige activiteiten

De traditie om ons op 4 mei als vereniging te presenteren bij de dodenherdenking werd in 2017 voortgezet. In de Schans hebben we op 8 juni en 17 oktober een filmmiddag verzorgd.

Op 21 februari en 4 april was er de quiz Bleistarte van het jaar, die werd gewonnen door Dhr. F. Weijs. Op 11 maart werd de inbrenghochtend gehouden.

Sluziger Kroniek

Deze is zoals gebruikelijk verschenen in de maanden april, september en december.

De redactie bestaat momenteel uit

Geert Doosje (eindredacteur) Doortje Maandag, Thijs Oosterhof. Gerda Klokke en Afke Oosterhaven leveren van tijd tot tijd interviewartikelen aan.

Ledenbijeenkomsten

Op 18 januari heeft Jos Mooiweer ons vertelt over NW Overijssel. Op 24 januari kwam dhr. R. Esajas van het HCO in Zwolle ons wegwijs maken in de doolhof van genealogie. Aansluitend op deze avond zijn met een groep op bezoek geweest in het HCO.

Op 12 april kwam dhr. W. Huijsmans met de lezing over familie namen.

Op 26 april hielden we onze jaarvergadering de gebruikelijke jaarstukken werden behandeld. De heren Schuite en Oosterhof werden herkozen voor een nieuwe bestuursperiode Na de pauze verzorgde dhr. Mensink een lezing over de Maatschappij van Weldadigheid.

Op de ledenavond van 13 september kwam onze oud-burgemeester B. Kobes voor een bomvolle zaal vertellen over zijn leven in de politiek en Zwartsluis. Het was een geslaagde avond.

Schilderij Zicht op Zwartsluis

Op 1 oktober is beheer het schilderij "Zicht op Zwartsluis" door de Gemeente Zwartewaterland aan ons overgedragen. Samen met de Gemeente zullen we op zoek gaan naar financiële middelen om het te restaureren.

*Zwartsluis, februari 2018
Geke Françoise-Corporaal*

Ingang van Buitenkwartier, ca. 1905

Een kasteel in het Buitenkwartier???

Al schrijvend over het stuk dijk tussen de Vollenhoofsche Poort en het begin van de bebouwing van het Buitenkwartier werd het artikel duidelijk te lang voor plaatsing in één Kroniek. Het leek mij beter om er een tweedelig artikel van te maken.

We beginnen met wat gegevens over de woning van Mozes Jacobs en de directe omgeving. Een omgeving die een raadsel opleverde, een klein stukje van dat raadsel lossen we hier op.

Had Zwartsluis een kasteel???

In een gesprek met Albert Keuter (Buitenkwartier 4) kwamen we over oude koopaktes aan de praat, Albert had een in een akte gelezen dat het (zijn) huis tegenover het kasteel stond. Een kasteel aan het begin van het Buitenkwartier? Een kast(eel) van een huis, ja, zó'n kast staat aan de kolk en we hebben het wel eens over een kasteel van een huis als het groot is.

De woning van Mozes Jacobs

Over het gebied waar de bebouwing van het Buitenkwartier begon schreef Albert Keuter zijn herinneringen, na een vraag van zijn burens, de familie Van Benthem: "wat weet je nog over de geschiedenis van ons huis en die plek?" Alberts antwoord, kort door de bocht: niets, "ik was er nog niet". Maar langzaam kwamen er door zijn onderzoek in het HCO te Zwolle en diep nadenkend over wat verteld is toch wel herinneringen bovendrijven. Wijk 2 nr. 260, later Stationsweg 36 en nu Buitenkwartier 2. Eind 1700 was er hier al bebouwing, een timmerbaas of zoiets. Die bebouwing is verdwenen in 1825 bij een dijkdoorbraak. Mozes Jacobs, de directeur van de borstelfabriek, liet het huidige pand bouwen in 1892. In 1916 verliet het bedrijf Zwartsluis, met veel personeel, naar Schiedam. In mijn jeugd woonde er de familie Speijkman, zich noemende en schrijvende Speikman (mede)eigenaar van scheepbouwwerf "Van Goor en Speikman". Een grote, forsgebouwde man, zijn vrouw idem. Door hun postuur waren ze minder geschikt in laag bij de grond te werken. Aan de oostzijde van de woning was een bloementuin. In het dijktaalud en verder in de richting van de kolk waren lange bloembakken, deze waren gemaakt van gestapelde turven en gevuld met grond. Dit gaf de mogelijkheid om staande te tuinieren. Aan de dijkzijde was een hek geplaatst, dit liep na de oostelijke erfgrens nog een eind door, ter bescherming van de wandelaars op het naast gelegen wandelweggetje. Er was niet veel voor nodig om op dit stuk via het talud in de kolk te belanden.

[Tussen dat weggetje én de kolk stond lang een prachtig bloeiende rij met rode meidoornbomen. Ook als glijbaan kon het talud van de dijk goed dienstdoen; met een plank onder de billen van de dijk af, zover mogelijk het ijs van de kolk op. AGJ]

Aan de kolkzijde was een grasveldje, de oeverbescherming bestond uit vlechtwerk wat door uitlopen veranderde in bosschage. Dat dit niet betrouwbaar was bleek wel toen Speikman jr. langs de waterkant liep en plots door de derrie naar beneden schoot. Opnieuw werden voorzieningen getroffen en een zoveelste laag grond aangebracht. Dat walonderhoud werd meestal door werfpersonnel uitgevoerd, de diepe kolk bleek een veelvraat te zijn. De latere bewoners, de familie Van Benthem, hebben het geprobeerd met het plaatsen van een damwand, echter deze is inmiddels ook weer aan vervanging toe. Op de plaats van de bloembakken heeft Speikman jr. later een garage laten bouwen. Tussen de woning en de garage was een goot tussen straatkolk en De Kolk. Later is deze vervangen door een buis. Vrijwel zeker kan worden aangenomen dat perceel D 174 vrij is van vervuiling. Ander is dit het geval met het naastgelegen oostelijke perceel. Even voorbij de oostelijke erfgrens was aan de waterkant een houten kistwerk, ongeveer 100 x 100 cm. Met 2 klapdeksels en voorzien van een slot. In de jaren '60 werd

de kist verwijderd, er bleek nog een buis aanwezig richting de dijk. Deze buis zal geen dienst hebben gedaan als lozingspijp, daar heb je geen kist voor nodig. Waarschijnlijk had de kist aan kolkzijde een rooster onder water om vuil tegen te houden en was er een pomp om de watertoren te vullen voor de locomotieven. Na 1960 (?), bij de verwijdering van de kist, kwam er een olieachtige drab op die plaats uit de grond. Waar kwam dit vandaan? Misschien uit de reparatiehal van de busmaatschappij. Na afbraak van de hal is de buis blijven zitten met alle gevolgen van dien.

[In Sluziger Kroniek nr. 81, dec. 2017, pag. 12, lezen we: "zelfs voor de voorziening van de ketels van de locomotieven in het depot te Zwartsluis deugde het grondwater niet. Men legde midden 1920 een leiding naar de kolk aan, waarbij de nieuwe dijk werd doorgraven, waarbij bleek hoeveel steen daarin is verwerkt.] Kist en buis dienden dus voor het transporteren van schoon water naar de watertoren van de locomotieven.

Achter de keuken, waar nu het open balkon is, was een bebouwing op palen, in mijn herinnering rondom afgetimmerd met dak en zijwanden. Bereikbaar vanuit de keuken in een gang met buitendeur en trap naar de tuin aan de oostkant. Achter in de gang een wc met schuine afvoerbuis de kolk in. De bouwer van het pand was Joods, mij was verteld dat de uitbouw bestemd was voor het Loofhuttenfeest. Dit werd gevierd in de oogsttijd (sept/okt) en duurde 8 dagen. Het volk Israël woonde dan in hutten van takken met bladeren. Oorspronkelijk zal de uitbouw dan ook wel minder afgesloten zijn geweest. Aan de westkant was een houten serre met veel glas, deze was weggezakt en verrot. Spiekman jr. heeft deze vervangen door een stenen uitbouw.

[Tot zover de herinnering van Albert Keuter]

De omgeving van het huis

Vlakbij dit huis stond een heel hoge mast, bedoeld om een bijzondere mand in op te hijsen. Door middel van deze, in de top van de mast opgehesen mand kon de bevolking op De Belt gewaarschuwd worden voor gevaar vanuit de Zuiderzee bij aantrekkende storm.

De eerste gegevens over de bebouwing hier vinden we in de aanwijzende tafels van de eerste kadasteropnames. Die zijn van net voor en net na de stormramp van 1825. Al gemaakte gegevens voor de eerste kadasterkaart van ons gebied waren niet meer bruikbaar omdat de situatie na deze stormvloed danig veranderd was. Gebieden waren weggespoeld, huizen waren verdwenen en gebieden kregen een andere functie. Ongeveer op de plek van de woning

van Van Benthem stonden twee woningen die in de golven zijn verdwenen. Waar nu Keuter woont stond een dubbele woning waarvan de ene als grutterij dienst deed en de ander werd bewoond.

In 1915 koopt Cornelis van Kolmeschate, gehuwd met Roelofje Greveling, het pand. Aan de rand van de kolk komt een kwekerij en een bloemenkasje. In 1920 koopt Keuter het pand met de conditie dat Pietronelle Greveling, de ongehuwde zus van Roelofje, er nog kon blijven wonen.

Een verrassende vondst op een schilderij en een foto

De eerste bebouwing aan de overkant van de straat was ons tot voor kort volkomen onbekend. We zagen op die mooie ingekleurde tekening, die Peter Visser maakte in ca. 1850 (zie vorige Sluziger Kroniek) een groot, hoog pand, helemaal links op zijn schilderijtje. Een kasteel?? Wat kan dit geweest zijn? Eerst denken we aan fantasie, maar dan herinner ik me de mooie foto uit 1879 van de Kolksluis toen de draaibrug net klaar was. Daar staat hetzelfde pand als op het schilderijtje; de foto is zo'n 30 jaar later gemaakt dan het schilderij. Wat boeiend, het pand heeft dus écht bestaan. Het kadaster geeft het

Detail van de prent van Peter Visser, 1850, met helemaal links het "kasteel".

Detail Nieuwe Schutsluis ca. 1880. Op de achtergrond, aan het begin van Buitenkwartier, in het midden het "kasteel".

antwoord: het is een tredmolen, een molen die wordt rondbewogen door een paard. Deze tredmolen aan het Zwartewater en de woning aan de overkant van de straat, aan de kolk, waar nu Keuter woont, blijken van Roelof Thomas te zijn. Nu kunnen we nog gericht zoeken wie Thomas is. Hij woont aan de kolkkant, naast hem is de grutterij, de winkel waar 'grutten' verkocht worden. (Grutten is een benaming voor graan in gepelde en gebroken vorm. De in Nederland tot grutten verwerkte graansoorten waren van oudsher gerst of gort (=gepelde gerst), boekweit en haver). In de tredmolen aan de waterkant werden die 'grutten' verwerkt.

Roelof Thomas, zoon van Roelof Thomas uit Kolderveen en Annigijn Pieters. Hij is omstreeks 1804 in Nijeveen geboren, en sterft te Zwartsluis op 15 febr. 1853. Op 23 april 1831 trouwt hij met Anna Wildeboer, geb. Zwartsluis 24 maart 1811, overleden in Zwartsluis op 07 juni 1859. Zij is een dochter van Thijs Wildeboer en Grietjen Keizer. Hij is grutter in Zwartsluis, het Buitenkwartier 3. Zij krijgen vijf kinderen.

De oudste dochter, Annigje, geboren in Zwartsluis op 17 mei 1832 en overleden op 5 jan. 1903, huwt met Harmen Huisman uit Zwartsluis, geboren in Zwartsluis op 02 okt. 1827, grutter, hij is overleden in 1915. (Is hier een link naar Snipperfabriek Huisman? In 1915 koopt van Kolmeschate de woning van deze Huisman, en begint een andere Huisman de Snipperfabriek in de Kerkstraat).

Een broer van deze Roelof, Jan Thomas, ook geboren in Kolderveen, overleden in Haarlemmermeer op 07 dec. 1881, krijgt in Zwartsluis zeker acht kinderen. Een van deze kinderen, Klaas, uit 1837, wordt bakkersknecht. Deze verdrinkt, en wordt opgehaald uit de kadesloot aan het Zwartewater, op 31 mei 1854.

Roelof Thomas had één paard voor de tredmolen. Hoe het is afgelopen met de grutterij en de tredmolen weten we nog niet. Maar op de eerste foto's uit het begin 1900 is er geen spoor meer van te ontdekken. Op die plaatjes staat prominent het huis van de familie Overweg in beeld aan de Zwartewaterkant, met de wetering achter het huis. Vanuit deze woning (nu Stationsweg 3) vertrok Joseph Hammelburg en zijn schoonzus Saartje Overweg naar kamp Vucht, gedwongen door Duits bevel. Vanuit Vucht gingen ze hun dood tegemoet (Sobibor 14 mei 1943).

Hammelburg was lange tijd de leraar van de Joodse gemeenschap; ook de laatste meester in de Joodse School even verderop in het Buitenkwartier. Toen de Joodse gemeenschap zover was ingekrompen dat leraarschap geen bestaansrecht meer had ging hij bij zijn schoonvader werken. Naast de woning kwam een ruime schuur voor opslag en stalling van o.a. hun hondenkarkas en de handkar die bij het uitventen van stoffen werd gebuikt bij hun tochten door de regio. Na de dood van zijn vrouw Sientje Overweg, in 1939, trok hij bij zijn ongehuwde schoonzus in. Samen maakten ze de verre tocht, hun dood tegemoet.

De woning van deze Joodse familie was dus lang de toegang tot het Buitenkwartier. Daar waar we dit verhaal begonnen, bij de Vollenhoofsche Poort, stond tegen het begin van de vestinggracht, eeuwenlang de Joodse Synagoge. Die werd in 1851 afgebroken, en bouwde de Joodse Gemeenschap hun nieuwe Synagoge aan de Baanstraat. Toen was de groei van de Joodse gemeenschap van Zwartsluis in volle gang. Na 1945 was die gemeenschap verdwenen, maar nog niet door iedereen vergeten.

Albert Greveling, 11 februari 2018

Muziekvereniging Excelsior Belt-Schutsloot: hoe het allemaal begon...

We schrijven het jaar 1929, de 27e juni. Meester Dijkstra heeft al succesvol een zangvereniging opgericht in Belt-Schutsloot, maar omdat niet iedere bewoner van zingen houdt zoekt een enthousiaste groep jongens naar een mogelijkheid om een muziekvereniging op te richten.

Meerdere dorpsbewoners reageren spontaan en melden zich aan. Probleemloos gaat het echter niet; ze stuiten op een belangrijk punt, want wat is een muziekvereniging zonder instrumenten. En hoe komen ze aan financiële middelen?

Al snel wordt het idee opgevat om te gaan collecteren in het dorp. Van de gulle gaven zouden er misschien tweedehandsinstrumenten gekocht kunnen worden. (Belt-Schutsloot kende toentertijd ongeveer 130 tot 135 gezinnen). Ook wordt na vele afwegingen besloten de leden contributie te laten betalen; en wel fl. 0,50 cent. Maar dat bedrag blijkt teveel voor de meeste leden en wordt gehalveerd.

Het is meester Dijkstra die de leden met raad en daad bijstaat. Ze repeteren in de school en hij leert de muzikanten noten lezen, wat bij iemand de opmerking ontlokt, dat meester strepen met kalkpijpjes op het bord schrijft. Oefenen doen ze thuis. Veel dorpingen tonen begrip hiervoor, behalve na negen uur 's avond, want na een lange werkdag is het dan bedtijd en het verzoek volgt om na dat tijdstip niet meer te muziek maken. Een enkele muzikant, die toch wil oefenen, vertrekt met zijn muziekstukken naar de rietkragen.

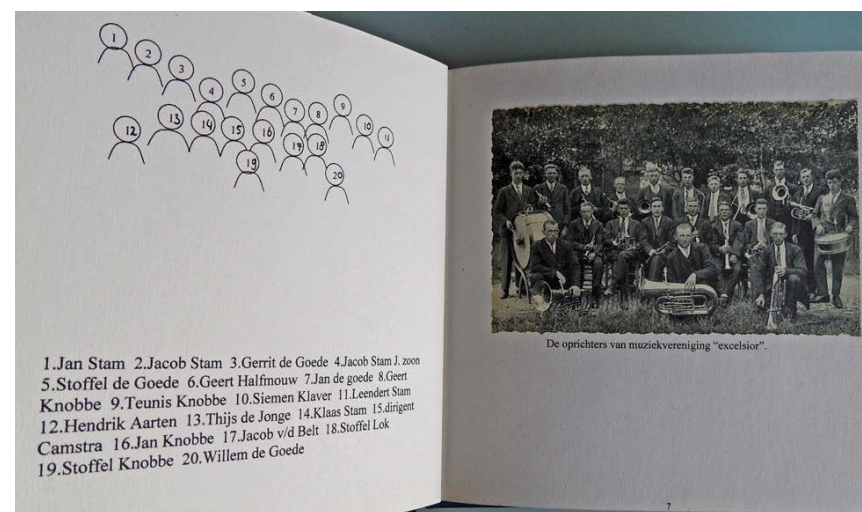
Na meester Dijkstra neemt meester van Dalfsen het stokje over. Jaren later wordt het tijd voor een echte dirigent. Anton Kamstra, een reiziger (vertegenwoordiger) in steken (ouderwetse snoepjes die hij zelf maakte), bezoekt regelmatig de winkeliers in Belt-Schutsloot. Hij hoort van hun verzoek, speelt zelf bij een muziekkorps in Meppel en wil graag iets bijverdienen. Zo wordt de heer Kamstra hun dirigent en blijft zeventwintig jaar met de muziekvereniging verbonden.

Wat is een muziekkorps zonder vaandel?

De Beltiger muzikanten willen graag een compleet korps zijn, met vaandel en al. Maar een vaandel is prijzig en de leden zoeken naar verschillende mogelijkheden. Een van de leden oppert het idee het vaandel van een opgeheven muziekkorps uit Zwartsluis over te nemen. Zo gezegd, zo gedaan. Alleen niemand in Zwartsluis weet waar het desbetreffende vaandel is gebleven. Dan leren ze daar de Beltigers kennen, die geven niet gauw op. Ze zeuren en als dat niet helpt besluiten zelf te gaan zoeken. Uiteindelijk vinden ze het vaandel in het verenigingsgebouw in Zwartsluis.

Er staat een naam op het vaandel: Excelsior. De Beltiger muziekvereniging heeft vanaf dat tijdstip een naam.

Maar er staat ook een plaatsnaam op het vaandel: Zwartsluis. Mevrouw Kamstra biedt uitkomst; zij verandert de letters van de plaatsnaam op het vaandel. Muziekvereniging Excelsior te Belt-Schutsloot is compleet!

Linkerpagina: Hoe het begon. Een boekje over Excelsior met op de omslag Hendrik Aarten

Hierboven: De oprichters van muziekvereniging Excelsior.

Na veelvuldig oefenen kunnen de muzikanten ondertussen drie psalmversjes spelen. Uit de bundel van Johan de Heer leren ze: "Kom tot uw Heiland". Door middel van een muzikale rondgang besluit het korps de inwoners hun vooruitgang te laten horen. Op een bok varen ze al spelend door de Schutsloot en de gracht. De gekregen reacties zijn hartverwarmend.

Het allereerste optreden van het korps is in de kerk. Daarna ontplooiën ze zich verder. Ze studeren marsen in. Ze praten over concoursen en ze willen leren marcheren.

Dat zorgt voor een probleem, want in het dorp bevinden zich geen wegen en het fietspad is niet breed genoeg. Ook dit vraagstuk wordt opgelost; Beukers ligt op fietsafstand en daar biedt zich de mogelijkheid om te oefenen. Met de instrumenten op hun rug, of in de fietstas, vertrekken de Beltiger muzikanten op de fiets naar Beukers.

Marcheren blijkt niet eenvoudig. Maar ze leren het uiteindelijk wel.

Het eerste officiële mars-concours, waar Excelsior aan deel gaat nemen, wordt gehouden in Hollandscheveld. Gekleed in hun zondagse kleren, met op hun hoofd een witte pet, gaan ze op de fiets naar Beukers en vervolgen de reis per bus.

Die middag spelen ze hun marsen en marcheren in een rustig tempo. Totdat de weg glooiend wordt en naar beneden afloopt. Het tempo wordt steeds hoger.

Er is geen jurylid die het kan bijbenen. Snappen doen ze het al helemaal niet; muzikanten die in zo'n hoog tempo kunnen lopen en daarbij doorspelen, moeten wel over goede longen beschikken.

Muziekvereniging Excelsior uit Belt-Schutsloot wint de eerste prijs.

Niet ieder concours verloopt vlekkeloos. Soms blijkt de reistijd te intensief. Zoals die keer dat de leden met een concours mee zouden doen op het eiland Urk. Met twee boten, getrokken door een sleepboot, vertrokken de muzikanten naar Zwartsluis. Vanaf daar naar Kampen en met een speciale boot verder naar Urk. Op Urk aangekomen heeft niemand nog energie om te spelen en zonder meegedaan te hebben verlaten de Beltiger muzikanten het eiland. Ze maken de lange terugreis naar huis, waar ze rond een uur of vier 's nachts weer aankomen.

Het is eind jaren vijftig wanneer muziekvereniging Excelsior mee gaat doen aan een concours in Tuk. De dag van het concours zullen de leden met een bus vanaf de Blauwe Hand naar Tuk worden vervoerd. Zoals ze gewend zijn om te reizen, per fiets, vertrekken de muzikanten goedgehumeurd en ruim

Muziekvereniging Excelsior heden ten dage

op tijd naar de Blauwe Hand. Zittende in het gras, de instrumenten naast zich, wacht het gezelschap op de bus. Een half uur later arriveert een euforisch en uitgelaten gezelschap in Tuk. De vrolijkheid maakt plaats voor paniek, de bekkens zijn nergens te vinden en de bekkenslager vermoedt dat ze misschien nog in het gras bij de Blauwe Hand liggen. Per taxi rijdt hij terug en vindt de bekkens in het gras. Nog net op tijd kan het korps hun plaats innemen. Een prijs is er deze keer niet bij.

In de jaren 1974-1978 promoveerde Excelsior twee keer naar een hogere afdeling en sleepten op concoursen enkele prijzen in de wacht.

2018

Muziekvereniging Excelsior is nog steeds een bloeiende vereniging. Door de jaren heen namen ze deel aan meerdere concoursen en wonnen daarbij verschillende prijzen.

Ze verlenen hun medewerking aan bepaalde kerkdiensten. In maart vindt de jaarlijkse uitvoering plaats en worden jubilerende leden gehuldigd. De optocht op Koningsdag wordt begeleidt door Excelsior. Ze maken deel uit van de kerstnachtdienst.

Een door de dorpelingen zeer gewaardeerde traditie is het blazen van kerstmuziek op kerstavond. Vanaf een begin- en een eindpunt worden op verschillende plekken kerstliederen ten gehore gebracht. De muzikanten lopen

elkaar tegemoet en eindigen gezamenlijk onder de kerstboom op het plein. Ook in deze tegenwoordige tijd regelt muziekvereniging Excelsior verschillende activiteiten om de onkosten die een vereniging met zich mee brengt, te bestrijden.

Jaarlijks vindt in het voorjaar een rondgang door het dorp plaats voor een vrijwillige bijdrage.

Rond Pasen vindt een koek/paaseiactie plaats.

Goedgeluimd snijden verschillende leden van de muziekvereniging, op een zaterdag in het voorjaar, riet van twee percelen, die ter beschikking zijn gesteld door een particulier, en door De Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten. De opbrengst van het riet komt ten goede aan de muziekvereniging.

Informatief:

Het tot stand komen van het uniform

Het eerste uniform was tweedehands, gekregen van Gist-Brocades uit Meppel. Het pak bestond uit een donkerblauwe jas en broek, afgezet met goudkleurige biezen, en een bijpassende pet. Rond 1970 kregen ze een geheel nieuw uniform een groene jas met een zwarte broek.

Het huidige uniform is bij het 65 jarige jubileum, in 1994, gepresteerd en kent twee uitvoeringen:

Korps en malletband (binnen): een donkerblauwe broek met lichtblauwe biezen aan de zijkant, een witte blouse met strik en een lichtblauw gilet.

Korps (buiten): draagt het korps een donkerblauwe jas over de witte blouse en wordt de strik vervangen door een stropdas. Tevens wordt er dan een blauwe pet gedragen met witte pluim. Zwarte schoenen zijn verplicht.

Mallet (buiten): Draagt een lichtblauwe jas met donkerblauw vlak, lichtblauwe pet met witte pluim en een ketting die over de kin wordt gedragen.

Dirigenten (korps)

Na de heer Kamstra neemt de heer Deden de dirigeerstok over. Onder zijn leiding promoveert het korps tweemaal. In zijn dertigste jubileumjaar, in 1992, geeft hij het stokje over aan de heer Pruntel, die het nog professioneler aanpakt.

Sinds 2003 is Dethmer Jan van Heerde dirigent van de muziekvereniging.

(Drumband/Malletband)

In 1967 wordt de drumband opgericht en het niveau stijgt op gelijke tred met het korps. Vijfendertig jaar later stopt de drumband en kondigt de malletband (*deze wordt ook wel Melody Percussion Ensembles genoemd. Mallet betekent hamer. Het refereert aan de stokken waarmee de instrumenten bespeeld worden*) zich aan.

De malletband, presenteert zich onder leiding van Bert Vergbruggen aan het korps. Tijdens de jaarlijkse uitvoering, op 7 maart 2003, vindt de officiële presentatie aan het publiek plaats.

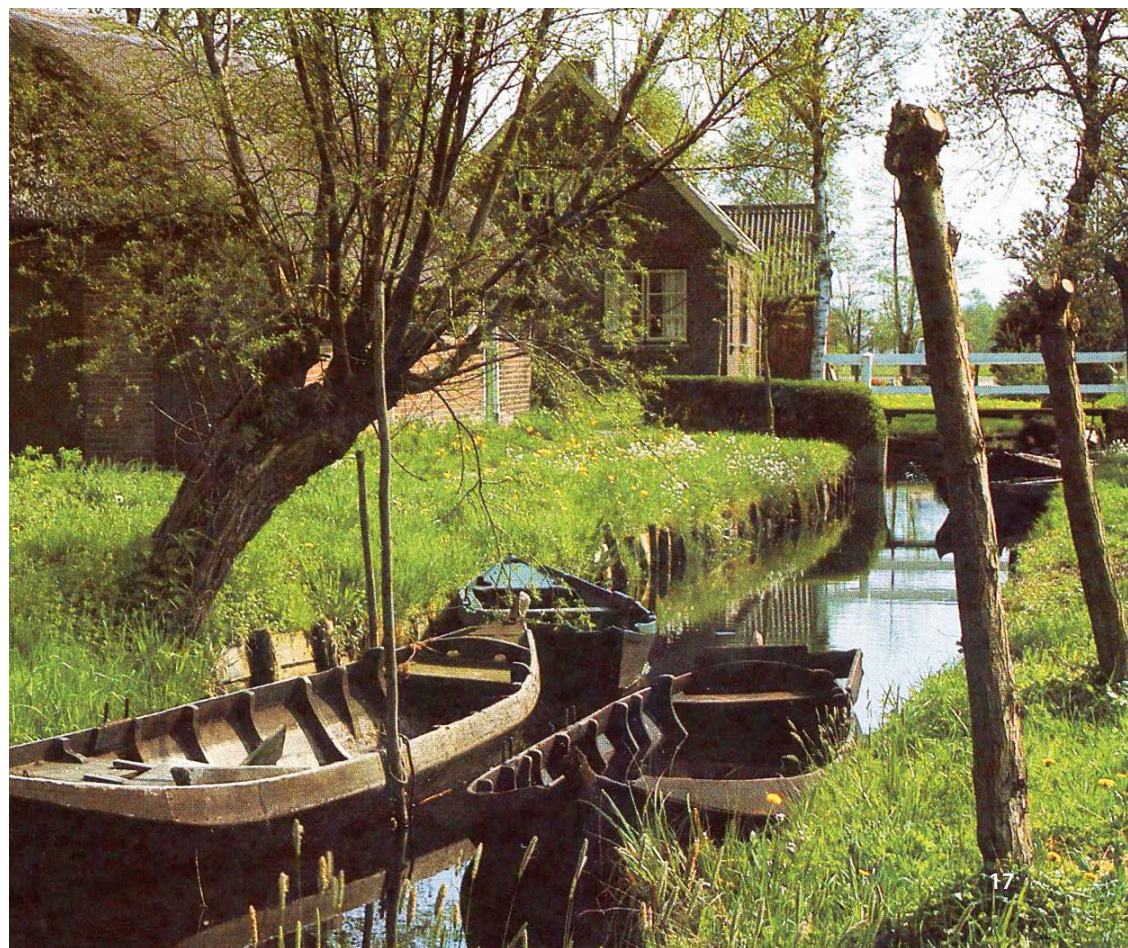
Vanaf 1992 staat de drumband/malletband onder leiding van de heer Moll. Sinds 2010 is de Marinus Schoonewelle de dirigent.

Wie interesse heeft in het bespelen van een instrument, is van harte welkom om tijdens een van de repetities te komen kijken.

Het korps repeteert op maandagavond en de malletband op donderdagavond, beide in dorps huis De Zandbelt.

Bronnen: Hoe het allemaal begon. H. Aarten, (een van de oprichters van Excelsior). De Meppeler Courant en het archief van Muziekvereniging Excelsior.

Doortje Stam

*Straatbeeld
met poserende
mensen, ca. 1920.*

“Ik zou het schippersvrouw zijn zo weer over willen doen, maar dan wel op de ouderwetse manier.”

Het verhaal van een bijzondere schippersvrouw: mevrouw Neeltje Touwen-Knol

Interview door Gerda Klokke

In zorgcentrum de Schans zitten mevr. Touwen en ik samen aan de keuken-tafel. De fotoalbums liggen voor ons en met veel enthousiasme steekt mevr. Touwen van wal. Ik ben bij haar op bezoek om te horen hoe haar leven was als schipperskind in de jaren 20/30 en later als volwassen schippersvrouw.

Het was een warme zonnige dag: 11 juni 1920. In de haven van Genemuiden lag de klipperaak Avontuur. Een klipperaak is een zeilend binnenvaartschip. Het zijn zeilschepen met een platte bodem, een gaffeltuig en twee zwaarden. De klipperaak onderscheidt zich van de klipper door het achterschip.

Deze klipper heeft een vol en rond achterschip met aanhangend roer, een zg. helmhout waarmee gestuurd wordt. Door dit volle achterschip had het schip ook een groter achteronder dan de klipper, zodat er meer leefruimte was voor de schipper en zijn gezin. En dat kwam goed uit want die dag werd Neeltje Knol geboren. De baby kwam in een kribbetje aan het plafond te hangen en kon zo tijdens het varen heen en weer schommelen. Neeltje had reeds een broertje van 4 jaar. Maar hoe hadden de ouders van Neeltje Knol elkaar leren kennen?

De familie Knol

De ouders van haar vader bezaten een winkeltje aan de haven van Genemuiden. De bedoeling was dat haar vader de winkel uiteindelijk over zou nemen, maar dat wilde hij niet. In de haven was een schipper die een scheepsmaatje zocht en dus werd hij als 12-jarig kind aan boord gebracht. Er moest al jong gewerkt worden. Hij zou na veel omzwervingen aan boord bij haar grootvader komen en daar leerde hij haar moeder kennen.

Vader Knol was een ondernemende man, want voordat haar ouders trouwden in 1915, was haar vader aangemonsterd als matroos op de Noordam van de Holland Amerika Lijn (HAL) en zodoende 2 x in Amerika geweest. Om in die tijd – begin jaren 1900 – zulke verre reizen te maken was natuurlijk heel bijzonder en hij kwam dan ook thuis met o.a. verhalen over het Vrijheidsbeeld. Een van de grootste trekpleisters van New York. Dit imposante beeld staat aan de ingang van de haven van New York en is 93 meter hoog. Het Vrijheidsbeeld – gebouwd in Parijs – was in 1886 door Frankrijk aan Amerika geschonken ter ere van het eeuwfeest van de Onafhankelijkheidsverklaring en als teken van vriendschap. Oorspronkelijk zou het als vuurtoren bij het Suezkanaal geplaatst worden, maar Egypte had er niet het geld voor.

De broers van haar vader waren ook zeer ondernemend, want een broer vertrok indertijd naar Amerika om boer te worden en een andere broer was naar Ned. Indië vertrokken als militair, daar getrouwd en hij had een bestaan als geweermaker opgebouwd.

In 1911 zijn haar vader en moeder verloofd en in 1915 getrouwd.

Schilderij van dhr. Knol haven Genemuiden, 1926

Het leven aan boord in de jaren 20/30

Zij heeft de eerste drie jaar van haar leven mee gemaakt dat er alleen op het zeil gevaren werd. Neeltje heeft het IJsselmeer nog als Zuiderzee gekend. Urk en Schokland waren nog eilanden en Oud Kraggenburg had nog een werkend lichthuis, waar de vuurtorenwachter met zijn gezin woonde.

Lammert Kombrink – de zoon van een van de laatste lichtwachters – heeft nog als scheepsmaatje bij Neeltje aan boord gewerkt. Later heeft Lammert veel boeken geschreven waaronder “de Zeeburcht” dat het leven in de Lichtwachterswoning beschrijft. Nu wordt het lichthuis Oud Kraggenburg omringd door bieten- en aardappelvelden.

Bij dat “op het zeil” varen hoorde ook dat er soms gejaagd moest worden.

Haar moeder heeft nog in de tuigage gehangen om de boot te “jagen”.

Neeltje heeft dat nooit hoeven doen, maar haar vader heeft haar wel leren zwemmen in die tuigage, maar echt goed zwemmen heeft ze nooit geleerd.

Vol trots vertelt zij dat in 1923 in de Avontuur een dieselmotor gezet werd en dat gaf veel meer vaarmogelijkheden. Ze vervoerden van alles: turf, hout, suikerbieten, kolen, schelpen, etc.

Bij hen aan boord waren altijd wel scheepsmaatjes: twee vrijgezelle jongens die in het vooronder een ruimte om te slapen hadden, maar ze aten wel altijd bij de familie Knol in de roef.

Haar broer ging met zes jaar naar de schippersschool in Genemuiden en na een jaar vertrok hij naar Zwolle naar de “gewone” lagere school en woonde toen bij opa en oma, de ouders van haar moeder. Toen haar broer in 1929 de lagere schoolperiode had afgerond, was Neeltje 9 jaar en ging ook zij bij haar opa en oma in Zwolle wonen om daar de lagere school te volgen. Als haar ouders toevallig in Zwolle lagen kon ze naar hen toe, maar alleen de grote vakantie ging ze 4 weken terug aan boord bij haar ouders. Op zich was het wel een oplossing dat ze bij haar grootouders kon wonen, maar voor een lagerschoolkind ook wel saai. Neeltje was n.l. een levendig, blij ondernemend kind en het was niet altijd even gemakkelijk om bij oude mensen te wonen. Soms was het leven hard en koud aan boord zoals de winter van 1929.

De winter begin in december/januari en bereikte in februari haar koudste punt. 20 graden onder nul. Op 24 februari stak de eerste auto van Kampen naar Lemmer de Zuiderzee over. De bestuurder kreeg ook, zoals gebruikelijk in de scheepvaart, een getekende brief van de havenmeester mee, waarna hij de reis over het ijs naar Elburg voortzette. De eerste bestuurder die rond deze tijd met zijn auto de Waddenzee overstak kwam uit Franeker. De ijsdikte was daar ongeveer 35 cm. Op verscheidene rivieren bedroeg de ijsdikte inmiddels zo’n 55 cm, op de Lek zelfs 1.00-2.00 mtr. Bovendien ontstonden op tal van plaatsen ijsdammen, waarop de ijsbrekers zich vastliepen en die men daarom met springstof uit elkaar liet springen.

De Avontuur lag weken vastgevroren in de Vecht tussen Ommen en Dalfsen. Gelukkig waren er winkeltjes en boerderijen in de buurt waar ze eten en drinken konden kopen. De klipper was geladen met boomstammen dus kou hoefde men aan boord niet te lijden. En om wat bij te verdienen hadden sommige schippers een fornuis op het ijs gezet om koek en zopie te verkopen. Toen Neeltje de lagere school afgemaakt had was ze 14 jaar. Ondertussen was het schip de Avontuur ingeruild voor een vrachtschip de Speranza. Ook de olielampen hadden plaats gemaakt voor elektriciteit. En later werden de petroleumstellen en het kolenfornuis vervangen door butagas om op te koken. Eenmaal terug aan boord hielp ze haar moeder met de huishouding. Ook haar vader hielp ze graag. Ze wist alles van de dieselmotor en het varen. Ze had het “ondernemende” van haar vader. De avonden aan boord zonder TV en radio werden in die tijd gevuld door haar moeder met handwerken, (voor) lezen en zij en haar vader tekenden en schilderden graag.

Ook was er een grammofoon aan boord en werd er naar muziek geluisterd. Het leven van een schipperskind was eigenlijk heel avontuurlijk. Met een binnenvaartschip kwam je nog eens ergens en heel Nederland en België werden doorkruist.

Zij weet nog dat ze in 1932 grint vervoerden om het laatste gat in de Afsluitdijk te dichtten. Glunderend vertelt Neeltje dat ze toen soms zo diep geladen waren dat ze de garnalen uit het gangboord op kon rapen. Ook voor de aanleg van de Noordoostpolder in 1939 hebben ze veel vracht vervoerd. In Zeeland vervoerden ze suikerbieten en voor Brussel haalden ze in Renkum krantenpapier op. Vanuit België werd er teruggevaren met ijzer in het ruim. Een hoogtepunt in 1935 was dat zij in Brussel de wereldtentoonstelling mocht bezoeken.

Ontmoeting met haar man

Haar man (Henk Touwen) heeft ze leren kennen op een jeugdvereniging in Rotterdam. Hij werkte aan boord van het schip van zijn ouders: de Jannetje. Ze voeren regelmatig op Rotterdam, maar in de jaren 30 was het crisis en moest er vaak lang gewacht worden voordat je een vracht had. Zij ging dan op woensdag naar de jeugdvereniging voor de hervormden en op zondag was er een jeugdvereniging voor de gereformeerden. En daar leerde zij haar man kennen. In het begin moest het allemaal nog een beetje “stiekem” en zij schreven elkaar onder pseudoniem. Haar man schreef onder een meisjesnaam alsof het een vriendinnetjes was. De brieven werden naar haar grootouders in Zwolle gestuurd en vaak pas na weken gelezen omdat ze niet eerder Zwolle aandeden met hun schip. En heel soms konden ze ergens afspreken en gingen ze met de bus of trein naar de afgesproken plek. Dat liep ook wel eens mis, omdat de boot er toch niet op tijd had kunnen zijn.

In Rotterdam volgde Neeltje een naaiopleiding in de Oranjeboomstraat. Dat kostte een kwartje per week. Je kon daar naartoe op de tijden dat het schip in Rotterdam lag. Zelfs toen ze getrouwd was, is zij daar nog naar toegegaan. In 1940 gingen de ouders van Neeltje aan de wal wonen in het huis van haar grootouders in Zwolle. Zij heeft toen tot 1943 – tot haar trouwen – samen met haar broer vnl. kolen naar de Rietlanden in Amsterdam gevaren. Een “salaris” kreeg ze niet. Er was kost en inwoning en als zij iets nodig had dan kon ze dat kopen vanuit de “huishoudpot”.

In 1940 durfde het jonge stel het aan de ouders te vertellen en werd de verkering “goed gekeurd”. Een verlovings volgde. Maar de tweede wereldoorlog was uitgebroken en de Nederlandse overheid vorderde binnenvaartschepen om kolen naar het havengebied de Rietlanden in Amsterdam te vervoeren. De Rietlanden is de naam van een vroeger rangeerterrein van de Nederlandse Spoorwegen in het Oostelijk Havengebied van Amsterdam. De naam is ontleend aan buitendijkse rietlanden aan de zuidelijke oever van het IJ. Nadat het terrein af gedempt was, is hier in het laatste kwart van de 19e eeuw een locomotievendepot en rangeerterrein aangelegd. Dit locomotievendepot was erg belangrijk en kolen waren daar hard nodig.

Uiteindelijk kon het jonge stel in 1943 trouwen en werd Neeltje mevrouw Touwen-Knol. De bruiloft vond plaats in het ruim van het schip in Zwartsluis. Een groot feest kon er vanwege de oorlog niet gegeven worden, maar ze waren nu wel getrouwd.

De scheepvaart lag regelmatig stil in de oorlog, omdat er strenge winters heersten en de rivieren dicht gevoren waren. Op het IJsselmeer varen was ook gevaarlijk vanwege de luchtaanvallen. Ditzelfde gold ook voor de Rijn. Het pas getrouwde stel vertrok met de Jannetje richting Friesland en ont-kwam op deze manier grotendeels aan confiscatie door de Duitsers.

De periode op de Jannetje

Haar man had een eigen schip “de Jannetje”. Een z.g. zeilkastje. Oorspronkelijk was het een zeilschip van 31.5 m en 6.5 m. breed, maar er was een dieselmotor in geplaatst. Dat was het schip van zijn ouders. Ze hebben nog drie maanden met z’n vieren gevaren en dat was lang genoeg volgens mevr. Touwen. De ouders van haar man gingen na drie maanden aan “de wal” wonen. Hun eerste kind werd in 1945 geboren: een zoon. Drie jaar later werd er weer een zoon geboren en na een paar jaar kwam er een zusje bij. Als het kind 8 jaar werd, moest het naar het schippersschool. Men wachtte tot 8 jaar, omdat het kind anders wel erg jong van zijn ouders gescheiden zou worden. Hun kinderen zijn in Vreeswijk naar het schippersinternaat gegaan. De schippersschool stond in Vreeswijk omdat daar een paar rivieren bij elkaar kwamen. De ouders die op deze rivieren voeren konden dan vaker hun kinderen bezoeken.

De 6 lagere schooljaren werden op die school in 4 jaar volbracht. Het waren dan ook lange dagen voor de kinderen.

Zes dagen in de week en er werd ‘s avonds ook nog vaak lesgegeven. In het laatste schooljaar besteedde men ook aandacht aan praktische vakken zoals touwsplitsen, maar ook theoretische kennis van land- en zeekaarten en het kompas en de meisjes kregen huishoudonderwijs, zoals wassen, strijken en koken. Tussendoor als de ouders met hun schip in de buurt lagen konden ze elkaar bezoeken en anders bleef het bij een maand per jaar grote vakantie. Het gebeurde ook wel dat kinderen bij ooms en tantes in huis gingen of bij weduwvrouwen die op die manier wat bijverdienden. Voor de 8-jarige kinderen was het in het begin niet gemakkelijk om vanuit de kleine knusse bootruimte aan de wal te moeten gaan wonen. Maar in die tijd werd daar niet zo over gesproken. Het was nu eenmaal zo.

Ernstige ongelukken heeft Neeltje gelukkig niet meegemaakt. Wel had haar man op een goed moment 41 graden koorts en lag te ijlen. Een arts werd gewaarschuwd en deze constateerde nekkramp (hersenvliesontsteking). Gelukkig had men toen al een soort penicillinetabletten en zakte de koorts snel. Haar man kon aan boord uitzielen en hoefde niet naar het ziekenhuis. Neeltje is zelf een keer overboord gevallen in de Waalhaven in Rotterdam toen ze hout aan het lossen waren, maar kon gelukkig met vereende krachten snel gered worden.

Zeilkastje de Jannetje

Neeltje had haar Rijnpatent diploma behaald en de eerste jaren na de oorlog voeren ze “naar boven” de Rijn op. Later werd er eigenlijk alleen nog in Nederland gevaren. Vooral op Zeeland omdat daar de deltawerken eind 1950 begonnen en er veel caissons aangevoerd moesten worden. Maar het leven had nog een verrassing voor de familie Touw-Knol. In 1965 werd er nog een dochter geboren. Een nakomertje. Deze dochter heeft nog 3 jaar het schippersleven meegemaakt. De schoonouders van Neeltje waren n.l. overleden en het huis werd in 1968 nagelaten aan haar man, omdat hij enig kind was. Na rijp beraad besloten Neeltje en haar man om aan de wal te gaan wonen in het huis van haar schoonouders. Haar man kreeg een baan als loods tussen Lemmer en Amsterdam.

De twee zoons en de oudere dochter voeren nog een aantal jaren met de Speranza. Totdat ook zij trouwden en andere keuzes maakten.

Leven aan de wal

De overgang voor Neeltje naar de wal viel mee. Haar jongste dochter was pas drie jaar toen ze aan de wal kwam en Neeltje kon dus thuis voor haar zorgen en de hele lagere schoolperiode voor het eerst met een kind meemaken. En het bleek dat zij graag tuinierde. Een nieuwe hobby die zij nog niet eerder had ervaren.

Mevrouw Touwen en haar man kregen 4 kinderen, 8 kleinkinderen en 10 achterkleinkinderen. Ze woont pas sinds een jaar of 8 in zorgcentrum de Schans. Daar is zij samen met haar man naar toe verhuisd in een aanleunwoning. Een aantal jaren geleden is haar man overleden.

Mevrouw Touwen is 97 jaar en tijdens het verhaal van haar bleek hoe ongelooflijk goed haar geheugen is. En hoe pittig zij in het leven staat.

In de woning van mevrouw Touwen hangen diverse schilderijen van haar vader. Ook haar tekeningen werden door familie zeer gewaardeerd en hangen nu bij hen. Neeltje Touwen Knol heeft in haar leven geen armoede gekend. En toen ik haar vroeg of zij – als ze nu een nieuwe keuze van beroep kon maken – een ander beroep zou kiezen, keek ze mij met stralende ogen aan en zei:

‘Ik zou het varen zo weer over willen doen, maar dan wel op de ouderwetse manier’.

Een mooi slotwoord van een geweldige vrouw die met 97 jaar nog volop in het leven staat. Toen ik een afspraak met haar wilde maken, moest zij echt op de kalender kijken wanneer ze tijd voor me had, want als er nu iemand is die juist in het zorgcentrum níét achter de geraniums zit is het Neeltje Touwen Knol.

Zo beleefde Jan Ridderinkhof Zwartsluis

Opgegroeid in Zwartsluis

Jan is op 5 februari 1930 geboren in Zwartsluis aan de Meppelerdiepkade 146 (is nu de Nieuwe Sluis) als oudste van het gezin Ridderinkhof, waarin nog 4 broers en 2 zussen de ouders verblijdden. Zijn geboortehuis bestaat niet meer: die plek is nu een parkeerplaats waar tot voor kort een telefooncel stond.

Aan de voorkant van dit huis keek je de winkel in van Herman, Jan’s vader. Hier verkocht hij schoenen uit Brabant. Er lagen voorbeelden van eigen-gemaakte schipperspantoffels en verder nog een assortiment beenkleurige

confectiekousen. Hermans’ zus zorgde voor de verkoop van de kousen. Vanuit de winkel liep je via een schuifdeur een gangetje in met rechts een alkoof, waar de ouders sliepen met hun kinderen en links de woonkamer. Stapte je door de volgende schuifdeur van het gangetje dan kwam je in de keuken. Door de achterdeur belandde je op het buitenplaatsje. Hiervandaan liep je toen zo de weilanden in. Op de bovenverdieping was de schoenmakerij van Herman. Verder was het een soort zolderruimte. Vader Ridderinkhof had dit winkelhuis in 1927 overgenomen van de familie Fahner.

Herman en zus voor de nieuwe winkel, in 1927

Vader en moeder Ridderinkhof met Jan, Henk en Wim

Schoenzaak aan de Stationsweg

Verhuizing

In 1935 verhuisden Herman en Rika Ridderinkhof met hun kinderen Jan, Henk en Wim naar Stationsweg 22 (de helft van de latere schoenzaak van Jan). Zijn winkel aan de Meppelerdiepkade verhuurde Herman eerst aan zwager Mouwe, later kocht Mouwe het pand. Jan's vader had goed in de gaten dat de winkeldrukte zich in de toekomst verplaatste van de Meppelerdiepkade naar 't centrum/de Stationsweg. Het laden en lossen van de schepen in Zwartsluis gebeurde steeds meer aan de kade daar. Het winkelhuis aan de Stationsweg kocht Jan's vader van slager Schoonewelle. Jarenlang hingen de tegeltjes van de slager nog aan een muur van de schoenzaak, maar niemand zag dit omdat er een rek voor stond met schoenvoorraad... Slager Schoonewelle had een eigen slachthuis in de Kerkstraat naast de huidige zaak 'Snoepers' (toen groenteboer Schraa). Het slagerspand bezat daardoor 2 uitgangen: in de Kerkstraat en in de Stationsweg. De verhuizing naar de Stationsweg betekende veel voor Jan: "Hier kon ik vanuit huis buiten rondjes lopen!"

De klanten kwamen in deze tijd wel naar de winkel, maar meestal zocht de schoenmaker zijn klanten thuis op (colporter). Jan's vader fietste een vaste route (richting de Krieger tot aan de Oldenhof) om mensen te vinden die werk voor hem hadden. Thuis ging hij aan de slag met de opgehaalde opdrachten. Met de nieuwe of gerepareerde schoenen fietste hij later weer naar de klanten. Nu komt Jan nog wel eens mensen tegen die zijn vader op die manier gekend hebben: "Met hem heb ik nog koffie gedronken". Hier volgt een uitstapje met Jan naar het schoenmakersvak.

Ontwikkeling van het schoenmakersvak

Jan vertelt over de vernieuwing binnen de schoenmakerij aan de hand van o.a. de belevenissen van zijn grootvader Ridderinkhof, schoenmaker in Kampen. Jan's grootvader kwam met de 'confectie'-schoen in aanraking via zijn Amsterdamse inkoopreizen. De confectieschoen- nu kennen we niet anders- wordt

Opa Ridderinkhof voor zijn winkel in Kampen met Jan in 't midden

machinaal geproduceerd in plaats van dat een schoenmaker een enkel schoenenpaar in elkaar zet nadat hij de voeten had opgemeten. Jan 's opa reisde voor zijn inkopen met de nachtboot van Kampen naar Amsterdam. 's Morgens vroeg arriveerde hij in de stad en kocht er leer in en verdere benodigdheden. Deze materialen brachten loopjongens aan boord van de nachtboot. 's Avonds nam hij de boot weer terug naar Kampen! Op één van zijn reizen zag hij een massa mensen voor een winkel van Bloch en Stibbe staan. De politie was erbij geroepen om de orde te bewaren in de rij van kopers, die allemaal 'Tsjechische' schoenen wilden. Jan 's opa zag daar 'confectie'-schoenen liggen en vond ze er prima uitzien. Na lang praten was het hem gelukt om toch 3 paar van die schoenen te kopen want hij had nog maar geld bij zich voor anderhalf paar! De volgende dag waren deze schoenen al verkocht en daarom vertrok hij direct de dag erop weer naar Amsterdam. Zo begon de inkoop van de confectieschoen voor de firma Ridderinkhof: van 3 paar naar 6, van 6 naar 12 paar. Jan 's opa kocht later de confectieschoenen in per krat waar 144 schoenen inzaten. Het krat moest mee terug want er zat statiegeld op. Deze confectieschoen veranderde op den duur het hele vak van schoenmaker. Hoe was deze verandering begonnen?

Thomas Bata uit Tsjechië had in Amerika mensen aan de lopende band zien werken. Hij ging naar Tsjechië terug en probeerde deze manier van werken ook voor schoenen uit. De confectieschoen werd een groot succes en nam een grote vlucht vanuit Tsjechië door heel Europa. Ook besepte Bata als schoenmaker die altijd gewend was om zittend schoenen te maken, dat het staande werken aan de lopende band andere gevolgen had voor de werknemers. Door staand te werken kregen de werknemers allerlei lichamelijke maar ook sociale problemen. Bata zocht steeds naar oplossingen hiervoor. Bata kreeg zo onder andere oog voor voetverzorging. Elk filiaal van Bata had op den duur naast een reparatie-afdeling voor schoenen en kousen, ook een afdeling voetverzorging/pedicure.

Persoonlijk contact had Jan met Thomas Bata toen Jan manager was van Bata International in de Spuistraat van Den Haag. Deze zaak was op Amsterdam na het grootste Bata International bedrijf in Nederland. Bata en zijn staf overlegden alleen met de managers van Amsterdam en Den Haag.

Een anekdote uit die tijd van Jan was een opmerkelijke gebeurtenis wat hij meemaakte op een conferentie voor schoenmakers in Parijs. Het was zijn eerste keer als manager dat hij op zo'n conferentie aanwezig was; best spannend. Opeens werd de vergadering onderbroken omdat er een piccolo binnenkwam met een rinkelende fietsbel. Voor wie was er een telefoongesprek? Voor Jan Ridderinkhof! Jan schrok zich naar, moest toestemming vragen om van tafel te mogen en verdween toen snel de zaal uit om de telefoon aan te nemen.

Het was zijn baas uit Den Haag, die belde: er was niets aan de hand, maar dit was de beste PR die de baas van Jan kon bedenken. Nu kende iedereen Jan Ridderinkhof uit Den Haag...

School- en oorlogstijd

Uit overlevering heeft Jan gehoord, dat hij met klasgenootjes aan een touw liep waarmee Keetje Jongman, een jong meisje, hen naar de kleuterschool op 't Cingel bracht. Een vroege herinnering heeft Jan aan het feest van Sinterklaas en Zwarte Piet op de kleuterschool. In de klas van juf Wytzes pakte Zwarte Piet een kind in met papier omdat 't kind altijd te laat op school kwam. Het ingepakte kind werd meegenomen... als straf! En uiteraard daarna snel weer "vrij" gelaten.

Oude schoolfoto van Jan (1933)

Jan herinnert zich verder dat hij als 10-jarige op een dag in mei naar de lagere school liep: "Kerkstraatdeur uit, Schoolstraat in, het was stiller in de buurt dan anders, over het bruggetje en daar stond meester Jongstra. Die zei tegen mij: "Ga maar terug naar huis, het is oorlog". Jan zag in de eerste dagen van de oorlog Duitsers op motoren met zijspan de Kerkstraat binnenrijden en weet nog dat hij toen dacht: "Zijn dat nou Duitsers?"

Voor Jan was de leeftijd van 10-15 jaar (1940-'45) een vrijbuitertijd: "Je voelde je een beetje bang (ome Henk Mouwe was opgeroepen voor de mobilisatie '39) en een beetje niet-bang: we konden heerlijk spelen tot de avondklok". Een geweldig speeldomein voor hem en de andere jongens was garage Smit (waar in 2017 bloemenzaak Millefleurs nog in de Kerkstraat zat). Ook werd er vaak tussen de middag gevoetbald op 't "Schrieverslandje". Jan voetbalde bij Heracles, de Christelijke voetbalclub. De clubkleuren van Heracles waren oranje-zwart. De NSB-ers waren fel tegen de kleur Oranje. Als Heracles clubman kon je je een beetje verzetten tegen de NSB-ers door een oranje-zwart lefdoekje te dragen in je colbertjasje. In het borstzakje werden bij het lefdoekje scheermesjes of scherpe spijkertjes gestopt, zodat het lefdoekje er niet uitgehaald kon worden door de NSB-ers zonder dat ze hun vingers verwonden.

Jan voetbalde bij Heracles totdat hij zijn vader in de zaak moest helpen. In die tijd ging het beroep van vader over op zoon. Jan zegt: "Dat was gewoon toen, daarover werd niet gewikt en gewogen".

Een indrukwekkende herinnering in oorlogstijd had Jan met zijn moeder Riek op de Dijk beleefd. Vaak lagen Jan en andere jongens op hun rug op 't

“Schrieverslandje” naar de lucht te kijken om vliegtuigen te volgen. Nu was het anders. Jan en zijn moeder zagen opeens een vrij groot vliegtuig met Duitse jagers er achteraan die het vliegtuig kapot probeerden te schieten. Het vliegtuig vloog wel 2 rondjes om Zwartsluis heen. Jan en zijn moeder zagen het vliegtuig weer aan komen vliegen maar ondertussen was het vliegtuig aangeschoten. Het vloog steeds lager en lager. Opeens zagen zij parachutisten die nog uit het vliegtuig konden springen. Het was allemaal heel spannend om mee te maken. Jan en zijn moeder wisten wel dat het vliegtuig neer zou storten maar niet waar! Het vliegtuig crashte waar nu de Kraaneweerd is. (Deze crash is uitvoerig in het boekje “Sporen terug” van Derk Driessen beschreven.)

Hier volgen nog meer herinneringen van Jan aan de indrukwekkende oorlogstijd. Jan zag meester Jongstra zittend met zijn radio op de knieën terwijl hij door de Duitsers werd weggereden. De meester was betrapt op het luisteren naar de radio doordat hij in de vakantie iedere dag op dezelfde tijd naar de school ging.

Jan zag in het begin van de oorlog een Duits muziekkorps in de kleuterschool. De tamboer-maitre moest oefenen in de zandbak. Er was een periode dat er hoog water was in het dorp waardoor je met een soort van kano naar je bestemming moest zien te komen. De Duitsers hadden namelijk in '43 alles onder water gezet. De AreMBERGERgracht was één grote watermassa geworden. 't Cingel was wel droog gebleven. Door het hoge water woonden de mensen in de Berkenlaan, van de Meulenstraat, Sportlaan, Dikkenstraat en Veldweg boven met hun meubels. De melkboer, bakker en de dokter moesten via plankiers naar deze bewoners toe.

Jan probeerde net als andere jongens om wel eens mee te eten van de gaarkeuken. De soldaten uit de loopgraven kregen hun eten van deze gaarkeuken. “Als jochies vroeg je dan ook wat eten. En soms als je een blik bij je had, dan kreeg je wat eten in dat blik.” Vanaf Hasselt was er op de dijk een zigzaggende lijn van loopgraven gemaakt; dat is de weg waarop we nu met de auto naar Hasselt rijden. Vroeger liep alleen een weg onderaan de dijk. In zogenaamde schuttersputjes van de loopgraven konden de soldaten veilig eten. Een heel akelig ongeluk gebeurde met Tiem Corporaal die petroleum verkocht. Hij werd vlakbij de brug van de Kolksluis van zijn bakfiets afgeschoten.

Bevrijding

Jan antwoordt op de vraag hoe de bevrijding was: “Ja, waar begin je? Je zag aan het eind van de oorlog de spanning bij de Duitsers. Steeds meer Duitsers trokken weg. De brug en sluisdeuren lieten de Duitsers in hun aftocht helaas nog wel springen en schepen verzinken in de Kolksluis”. Jan herinnert zich de

intense stilte die hierna viel. Dat was eigenlijk het begin van de bevrijding in Zwartsluis op 14 april, zoals Jan het zich herinnert.

Zijn broer Herman heeft over het moment van de bevrijding in Zwartsluis verteld. Dat zijn vader uit hun huis probeert te kijken nadat de brug van de Kolksluis was opgeblazen. Dit verhaal van Herman Ridderinkhof is achter dit artikel geplaatst: “de Winkelroete”.

Jan zag tanks aankomen rijden vanuit Genemuiden. Er volgde een tijd waarin iedereen een enorm gevoel van vrijheid beleefde. Via de bevrijders kon je makkelijk chocola en sigaretten krijgen. Dagenlang werd er gefeest op een schip waarbij gedanst werd: “Wij- Jan en andere jongens- gingen door de luiken kijken die op een kier stonden. We zagen de feestgangers toen dansen. Dat werd door ons toen als bijna ‘heidens’ ervaren”. Op straat werd in die tijd een spel gespeeld waarbij iedereen o.a. zoiets als ‘Valderaldeliere’ werd gezongen. Bij dit spel gebeurde het dat Jan voor het eerst een meisje kuste. Dat maakte veel indruk! Wat Jan zich ook herinnerde was een soldaat die in de portiek van de notaris, waar nu Koos Slurink zijn zaak heeft, lag en dat Jan zich afvroeg: “Is dat nou een Engelsman?”

Er werd dagenlang gefeest: wat een ontlasting van al die jaren van onderdrukte spanning!

Jan omvat de bevrijdingstijd: “Nu nog springt mijn hart op van vreugde!”

Afke Oosterhaven

De winkelroete

In de eerste dagen van de maand april 1945, was de spanning te snieden in de Sluis. Wat zal er nog gebeuren in de leste daag'n van de oorlog? Ie wusten ut maar nooit mit de Duutsers. Veurige weeke adden zie 's oams, net noa acht ure, nog mit de geweren in d'anslag deur de stroaten e-reden. Overdag gonsd'ut deur de stroaten dat ut niet lange meer kon duren. De bevrijding kwam er zeker an.

Tegem de tiende april waarn de Duutsers nog een beetien coulant. Zie deden een waarschouwing uutgoan, dat ze de brugge in de lucht zollen laoten vliegen as de “vijand” dichte bei'j zol komen.

De schoemaker in de Schanse zag zien winkelroeten d'r al an goan. Wat mos ei'j doen?

De huusschilder mit een zwarte mutse ielp um. De grote en de kleine roete kwaam'n netties in de winkel te stoan. Het grote raam werd dichte e-maakt mit de olten reclameborden uut ut portiek. Zie pasten niet elemoale, en in ut midden mos vanuut d'etelage nog un plaanke van zo'n dartig centimeter bried e-zet worden. Ut kleine raam werd dichte e-spiekerd mit plaankies van de zolder.

De veertiende april was ut te merken dat de spanning iel ooge was. Iederiene werd 's mornsvrog van stroate e-jaagd. Zo stille was ut nog nooit e-west. De schoemaker en zien gezin waar'n in de kelder e-kreupen, de veiligste plekke. In iene oek lag een bultien eerappels van dizze winter. Doarnoast stonden de inmaakpotten – iene nog vol sniebonen – en op een richeltien stonden nog een paar volle weckflessen. Moe adde een emmer water mit e-neumen, want wust ie hoelange zie ier mossen blieven?

De schoemaker ging telkens ee'm noar boo'man de trappe kieken. De winkel-deure, was op bevel van de Duutsers, open blieven stoan veur de geweldige luchtdruk van ut opbloazen. Zien oldste zeuns, Jan (15 joar), Henke (13 joar) zeurden umme ook boo'm te moog'n kieken. Zie kreeg'n gien kans.

Mit ut oor bei'j de luchtpiepe noar de weg, luusterden ze allemoale noar geluuden van de straote.

Boe-oe-oem! Een enorme dreun en alles werd weer stille. Vlak bei'j mekare e-zeten en mit gespannen gezichten, wachten ze of. Noa een tiedtien trök de schoemaker de stoute schoenen an en woagde zich noar boo'm. In de winkel niks, joa, lege plaank'n en twie iele roeten.

Op stroate liepen een paar kerels al te schreeuwen: "Zie bint weg!"

Dat ging as een lopend vuurtien van huus tot huus. As nou de Canadezen maar snel kwaam'n.

"An d'overkaante van ut Zwarte Water ku-j ze op de Gelle mudigerdijk zien rieden!" riep iemand.

't Was woar, doar reden ze.

De schoemaker kwam noa een poossien terugge bei'j zien winkel en zag toen pas dat zien getröffen maatregel goed e-warkt adde. De olten reclameborden vertelden nog steeds dat CRESS-schoenen iel goed waar'n, maar de plaanke in ut midden lag achterover e-drukt in d'etalge.

Zien roete mit "NOORD BRABANTSE SCHOENWINKEL" ad d'oorlog overleefd en kon weer zien best doen mit klaanten te trekken.

Noaschrift: Dizze verhaalties 'emmen een kelin stukkien woarheid bei'j zich. Meestal van 'euren zeggen en soms van eigen ervaringen.

Zie bint e-schreven deur: Herreman van Herreman (denk aan de Kaamper brouw-R) of op zien Sluuzigers 'Arreman van 'Arreman.

Umme mien moe te eer'n mag ie mei'j ook nuum'n: 'Arreman van Riekien en 'Arreman.

Drie potloodschetsen werden ons te koop aangeboden...

Daar zijn we niet op ingegaan, omdat er nogal een prijskaartje aanhing. Het zijn studieschetsen van de zeer begenadigde kunstschilder Johan Conrad Greive (1837-1891). Wel hebben we de scans zien te bemachtigen. Twee van de drie laten we hier zien.

Op de schets staat "Sluis te Zwartsluis 9 oct. 1879". Het is de stroomsluis/duiker in de Hasselderdijk. Rechts de woning van de ir. van Waterstaat.

Op deze schets staat: "oude stoombootsteiger in Zwartsluis, 1879". Deze kunnen we niet goed plaatsen. Is het de Staphorstersluis, nog zonder brug? Zeg het maar....

De **Sluziger Kroniek** is het verenigingsorgaan van de **Historische Vereniging Zwartsluis**. Het verschijnt in de regel driemaal per jaar: in april, september en december. De redactie ontvangt graag kopij voor het blad van of via leden van de vereniging; in te zenden naar het correspondentieadres of het e-mailadres van de vereniging (zie onder).

Bestuur van de vereniging: Martin Schuite, *voorzitter a.i.*
Geke Francoise-Corporaal, *secretaris*
Martin Schuite, *penningmeester*
Thijs Oosterhof, *archiefbeheer*
Jan Schraa, *ledenadministratie*

Ereleden: Z. Dekker-Schurink
J. Ridderinkhof

Correspondentieadres: Historische Vereniging Zwartsluis
Handelskade 25
8064 DV Zwartsluis

Email: info@historiezwartsluis.nl

Redactie Sluziger Kroniek: Geert Doosje, *eindredacteur*
Doortje Stam-Maandag
Thijs Oosterhof

Website: www.historiezwartsluis.nl

Contributie: € 15,- per jaar
€ 17,50 per jaar voor buitenleden

Bankrekening: IBAN: NL91 SNSB 0940 9022 06
BIC: SNSBNL2A SNS BANK NV
T.n.v. Penningmeester HV Zwartsluis
Tel. nr. Penningmeester 038 3866228

De penningmeester verzoekt u bij het overmaken van de contributie ook uw adresgegevens te vermelden.

Verantwoordelijkheid Kroniek

Aan de artikelen en rubrieken wordt de grootst mogelijke zorg besteed. Door de redactie wordt geen enkele aansprakelijkheid aanvaard omtrent onjuistheden en/of fouten in door derden aangeleverde artikelen. Zij behoudt zich het recht voor artikelen zonder opgave van redenen in te korten of tekstuele wijzigingen aan te brengen.

Het overnemen van welk deel ook van de inhoud van de Kroniek of van foto's is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

